

Gawkowska, Grażyna / Jaworowski, Janusz / Kawecki, Zdzisław

Warzywnictwo i sadownictwo na terenie woj. ostrołęckiego w latach 1984-1988 i perspektywy rozwoju

Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego 4, 70-76

1990

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

WARZYWNICTWO I SADOWNICTWO NA TERENIE WOJ. OSTROŁĘCKIEGO W LATACH 1984-1988 I PERSPEKTYWY ROZWOJU

Warzywa i owoce spełniają ważną rolę w racjonalnym odżywianiu się ludzi. Poza walorami smakowymi uodparniają one organizm ludzki na choroby, ułatwiają ich przezwyciężanie dostarczając niezbędnych składników, w tym m.in. witamin, związków mineralnych i kwasów organicznych. Stanowią zatem ważny środek odżywczy i leczniczy o właściwościach antybiotycznych i bakteriobójczych.

Wytwarzanie warzyw i owoców jest zróżnicowane w różnych regionach kraju. W znacznej części zależne jest to od warunków glebowoklimatycznych oraz ekonomicznych. W analizowanym województwie ostrołęckim są one w większości niekorzystne dla produkcji rolniczej w ogóle, jak i sadowniczo-warzywniczej. Wynika to głównie z niskiej jakości gleb oraz miernego wyposażenia rolnictwa w środki produkcji. W opracowaniu zaprezentowano stan i możliwości rozwoju sadownictwa i warzywnictwa w woj. ostrołęckim. Osiąga ono w tych dziedzinach wyniki gorsze od średnich krajowych. Produkcja warzyw na 1 mieszkańca i osiąganą plony są tu około 25-30% niższe. Jeszcze większa dysproporcja występuje w produkcji sadowniczej (jak 1 do 3).

Stan i rozmieszczenie upraw warzywniczych i sadowniczych w województwie ostrołęckim

Produkcja warzywnicza i sadownicza w woj. ostrołęckim jest rozwinięta bardzo słabo. Uprawa warzyw gruntowych realizowana jest na około 0,7% powierzchni użytków rolnych, sady zajmują 0,6%, a plantacje jagodowe 0,1%.

Przedstawione niżej informacje szczegółowe dotyczą lat 1984-1988. Analizowany 5-letni okres pozwoli na prześledzenie zachodzących zmian i wypowiedzenie się w sprawie perspektyw rozwoju tej produkcji.

Przytoczone w tabelach 1, 2 i 3 dane wskazują, że na przestrzeni badanego okresu występował spadek areału uprawy warzyw gruntowych. Nie występowały poważniejsze zmiany w strukturze uprawianych warzyw. Oznacza to, że opłacalność produkcji różnych warzyw była zbliżona. Wynika to z faktu, iż w tej części produkcji rolniczej od dawna już rynek kształtował relacje cen. Stąd ukształtowanie się zdrowych proporcji i zależności. Jest to ważne, bowiem omawiana produkcja wymaga znacznych nakładów na uruchomienie i kontynuację. Podejmujący ją winien mieć zatem przeświadczenie, że poniesione nakłady przy racjonalnym ich zastosowaniu przyniosą mu odpowiedni dochód.

Plonowanie omawianych upraw było nierównomierne, w większości jednak odnotowano wzrost plonów. W produkcji sadowniczej nastąpiło gwałtowne jej załamanie,

będące skutkiem mroźnej zimy przełomu lat 1986/87, a następnie stopniowe jej odbudowywanie. Względnie równomiernie z tendencją rosnącą rozwijała się produkcja owoców jagodowych.

Tabela 1

Produkcja warzywnicza w woj. ostrołęckim w latach 1984-1988

Wyszczególnienie	Struktura upraw i plony						
	1984	1985	1986	1987	1988	1989	
1. Pow. ogółem w ha = 100%	3166	3003	2836	2756	2782	2720	
2. Kapusta	a	31,5	34,0	34,4	35,0	34,3	32,3
	b	276	286	301	328	159	182
3. Kalafior	a	2,7	2,8	2,9	2,8	2,6	2,3
	b	131	128	130	145	106	73
4. Ogórki	a	12,9	13,2	14,1	13,8	14,5	15,4
	b	47	40	69	61	158	74
5. Pomidory	a	11,1	10,6	10,6	10,0	10,1	10,0
	b	54	42	110	63	107	108
6. Cebula	a	6,3	6,1	6,0	6,1	6,8	7,0
	b	104	167	220	215	157	184
7. Marchew	a	15,8	14,8	13,7	13,5	13,4	15,1
	b	216	183	252	251	249	240
8. Buraki ćwikłowe	a	8,2	8,1	8,2	7,8	7,8	8,5
	b	261	209	215	214	174	169
9. Inne ¹	a	11,5	10,4	10,1	10,0	10,5	9,4
	b	98	122	109	122	98	72

¹ pietruszka, pory, selery, rzodkiew, sałata, rabarbar, fasola szparagowa, chrzan, szparagi, koper i inne.

a) udział w ogólnej powierzchni upraw

b) plony w dt/ha

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Urzędu Wojewódzkiego i WUS.

Rozmieszczenie upraw warzyw gruntowych i sadów w województwie ostrołęckim jest nierównomierne. Bliższe informacje w ujęciu gminami zawarte są w tabeli 4.

Nie występuje związek między jakością gruntów ornych a udziałem upraw warzywniczych w strukturze zasiewów. Charakterystyczna jest natomiast ich koncentracja wokół miast i w południowej części województwa, graniczącej z woj. warszawskim. Zatem oddalenie i chłonność rynków zbytu przesądza o lokalizacji upraw warzyw gruntowych. Jest to powszechnie występująca prawidłowość, związana ze specyfiką produkcji warzywniczej. Zróżnicowanie udziału upraw warzywniczych jest znaczne, od 0,26% w gminie Krzynowłoga i 0,38% w gminie Płonia do 2,51% w gminie Płuszczy i 2,46% w gminie Brok. Największy udział — jak zaznaczono — występuje w obrębie miast. W Ostrołęce około 11% ziemi uprawnej przeznaczonej jest pod warzywa, w Makowie Mazowieckim i Ostrowi Mazowieckiej około 4%.

Produkcja sadownicza w woj. ostrołęckim w latach 1984-1989

Wyszczególnienie	Struktura upraw i plony						
	1984	1985	1986	1987	1988	1989	
1. Drzewa owocujące w tys. szt. = 100%	731,2	729,5	770,6	117,2	269,7	358,3	
2. Jabłonie	a	50,7	52,6	53,2	73,2	55,8	47,0
	b	26,8	23,9	31,2	6,7	18,2	31,7
3. Grusze	a	9,6	9,6	9,1	7,2	2,8	5,5
	b	13,2	12,6	14,6	0,7	0,8	6,6
4. Śliwy	a	12,8	12,1	12,4	5,5	5,7	8,7
	b	6,1	5,5	7,5	1,0	2,2	5,2
5. Wiśnie	a	24,8	23,5	23,2	12,2	34,9	37,4
	b	4,7	2,2	1,4	0,8	6,0	9,4
6. Czereśnie	a	1,6	1,7	1,6	1,4	0,7	1,4
	b	9,2	5,4	5,3	0,0	0,4	9,2
7. Inne ¹	a	0,5	0,5	0,5	0,0	0,0	0,0
	b	9,0	7,6	7,9	0,0	0,0	0,0

¹ brzoskwinie, morele, orzechy owocowe

a) udział drzew w % ogółu

b) plony z 1 drzewa w kg

Zródło: jak w tabeli 1.

Wskazaniem byłoby w perspektywie zarówno powiększenie areалу uprawy, jak też i zmniejszenie występujących różnic. Sprzyjałoby to bardziej równomiernemu zaopatrzeniu ludności w warzywa gruntowe.

W produkcji sadowniczej znaczącą rolę odgrywają gminy: Dąbrówka — 12,21% ogólnej powierzchni sadów w województwie, Ostrow Mazowiecka — 8,21%, Zatory — 7,73%, Płoniawy — 6,82% i Obryte — 5,41%. W gminach: Czarnia, Klembów i Zabrodzie sady nie występują.

Podobnie jak w produkcji warzyw celowym byłoby rozszerzenie areálu i propagowanie produkcji sadowniczej na terenach, gdzie ona praktycznie nie występuje. Zważywszy na to, że w województwie ostrołęckim dominuje gospodarka chłopska, cechująca się m.in. znacznymi zasobami siły roboczej, rozwijanie produkcji ogrodniczej byłoby sposobem na lepsze wykorzystanie tychże zasobów. Sprzyjałoby też zwiększaniu dochodów uzyskiwanych przez rolników oraz polepszeniu zaopatrzenia ludności w wartościowe artykuły spożywcze.

Analiza zmian w produkcji ogrodniczej i perspektywy jej rozwoju w województwie ostrołęckim

Kreślenie perspektyw rozwoju takiej czy innej działalności jest sprawą trudną. Dotyczy to w szczególności produkcji rolniczej, której stopień uzależnienia od czynników

niezależnych od człowieka jest szczególnie duży. Jaskrawym przykładem jest tu wpływ warunków pogodowych panujących zimą 1986/87 na produkcję sadowniczą. W całym kraju i oczywiście w województwie ostrołęckim odnotowano ogromne zniszczenia sadów. Konsekwencją występujących wówczas wahań temperatury i silnych mrozów było wymarznienie w województwie 655,4 tys. drzew owocowych, co stanowiło 84,4% drzewostanu z 1986 r. Zbiory owoców z drzew wynoszące 603 tony stanowiły tylko 3,9% zbiorów w porównaniu z rokiem poprzednim.

Tabela 3

Produkcja owoców jagodowych w woj. ostrołęckim w latach 1984-1988

Wyszczególnienie	Struktura upraw i plony					
	1984	1985	1986	1987	1988	
1. Truskawki	a	384	470	488	495	487
	b	14,6	17,8	48,5	58,9	29,9
2. Maliny	a	22	28	29	29	30
	b	11,3	10,7	11,0	4,3	8,6
3. Porzeczki	c	1584,7	1642,9	1660,5	1635,1	1778,5
	d	1,6	2,7	1,8	1,4	2,2
4. Agrest	c	34,9	36,9	37,3	36,8	36,8
	d	3,1	3,6	3,4	2,0	3,9

a — plantacja w ha

b — plony z 1 ha w dt

c — krzewy w tys. szt.

d — plony z 1 krzewu w kg

Źródło: jak w tabeli 1

Kolejnym czynnikiem stanowiącym o trafności prognoz są warunki ekonomiczne. W przypadku ich stabilności zgodność przewidywań z rzeczywistym stanem docelowym jest możliwa do osiągnięcia.

Jak wiadomo, warunki te obecnie stabilne nie są i trudno jest przewidzieć kształtowanie się cen na środki produkcji i cen na wytwarzane produkty rolne. Trudno określić także podaż i popyt.

W planowaniu, w określaniu perspektyw dość często posługuje się można badaniem przebiegu danego zjawiska na przestrzeni pewnego czasu i następnie przenoszeniem występującego trendu na czas przyszły (dokonywanie ekstrapolacji trendu).

W ten sposób postąpiono w niniejszych badaniach. Dla uzyskania porównywalności przyjęto dane (powierzchnia upraw, liczbę drzew, krzewów, plony) z 1983 r. za 100% i porównano do nich (w procentach) stan z kolejnych analizowanych lat.

Następnie wyliczono równania regresji prostoliniowej wskazujące, na ile średniorocznie zmieniła się dana cecha (w procentach). Zestawienia równań regresji przytoczono niżej.

Tabela 4

Powierzchnia uprawy warzyw gruntowych i sadów w woj. ostrołęckim
w roku 1988 w gospodarce nieuspołecznionej w układzie gmin

Miasto/gmina	Powierzchnia uprawy warzyw w ha	Wskaźnik bonitacji gr. ornych a)	Udział pow. warzyw w pow. zasiewów	Udział w pow. upraw ogółem	Powierzchnia sadów w ha	Udział powierzchni ogółem
1. Baranowo	86	0,21	1,63	2,48	15	0,80
2. Brańszczyk	44	0,47	0,87	1,61	51	2,72
3. Brok	20	0,45	2,46	0,73	6	0,32
4. Chorzele	93	0,23	1,13	3,50	8	0,43
5. Czarnia	43	0,09	1,48	1,57	-	-
6. Czerwin	51	0,54	0,53	1,86	87	4,64
7. Czerwonka	29	0,46	0,54	1,06	36	1,92
8. Dąbrówka	39	0,46	0,71	1,42	227	12,21
9. Długosiodło	80	0,25	1,32	2,92	46	2,45
10. Goworowo	78	0,56	0,74	2,85	7	0,37
11. Jednorozec	86	0,21	1,33	3,14	1	0,05
12. Kadzidło	115	0,19	1,73	4,20	26	1,39
13. Klembów	42	0,38	0,92	1,53	-	-
14. Krasnosielc	42	0,40	0,57	1,53	17	0,91
15. Krzynowłoga	21	0,41	0,26	0,77	41	2,19
16. Lelis	71	0,21	1,40	2,59	9	0,48
17. Łyse	113	0,12	1,61	4,13	6	0,32
18. Małkinia	101	0,40	2,01	3,89	22	1,17
19. Myszyniec	97	0,13	1,32	3,54	6	0,32
20. Obryte	55	0,58	0,87	2,00	100	5,41
21. Olszewo B.	79	0,22	1,49	2,89	28	1,49
22. Ostrów Maz.	90	0,55	0,85	3,29	152	8,21
23. Płoniawy	27	0,69	0,38	0,99	126	6,82
24. Przasnysz	59	0,68	0,54	2,26	84	4,48
25. Rozogi	45	0,37	0,95	1,64	6	0,32
26. Różan	75	0,54	1,11	2,84	57	3,04
27. Rząśnik	52	0,47	0,90	2,80	25	1,33
28. Rzekuń	63	0,49	1,16	2,30	59	3,15
29. Rzewnie	36	0,46	0,70	1,32	22	1,17
30. Somianka	29	0,61	0,39	1,06	33	1,76
31. St. Lubotyń	64	0,42	0,97	2,34	37	1,97
32. Sypniewo	73	0,62	1,18	2,67	55	3,03
33. Szelków	44	0,78	0,73	1,61	12	0,64
34. Tłuszcz	122	0,36	2,37	4,56	35	1,87
35. Troszyn	49	0,42	0,60	1,79	42	2,24
36. Wąsewo	40	0,54	0,62	1,46	68	3,63
37. Wyszków	147	0,49	2,51	5,37	57	3,04
38. Zabrodzie	48	0,38	1,11	1,75	-	-
39. Zatory	29	0,57	0,51	1,08	143	7,73
40. m. Ostrołęka	97	-	10,92	3,64	26	1,39
41. m. Ostrów Maz.	78	-	3,84	2,85	32	1,71
42. m. Maków Maz.	23	-	3,91	0,84	36	1,92
43. m. Przasnysz	54	-	2,91	2,97	18	0,96
Razem	2737	27,19	1,07	100,0	1874	100,0

a) Wskaźnik bonitacji obliczono przy użyciu współczynników stosowanych przy naliczaniu podatku gruntowego. Dziennik Ustaw nr 52 i 58 z 1984 r.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych WUS i Urzędu Wojewódzkiego w Ostrołęce.

Równania regresji dotyczące:

	powierzchnia upraw warzywnych ogółem	Y = 101,52 — 4,763x	plony upraw warzywnych —
1. Kapusta	Y = 102,02 — 0,877x		Y = 101,21 — 5,840x
2. Kalafior	Y = 119,94 — 11,197x		Y = 144,35 + 2,306x
3. Cebula	Y = 95,92 — 4,220x		Y = 116,41 + 2,289x
4. Marchew	Y = 99,96 — 5,303x		Y = 96,71 + 22,060x
5. Buraki c.	Y = 102,45 — 5,220x		Y = 127,20 — 2,214x
6. Ogórki	Y = 113,43 — 6,329x		Y = 32,46 + 21,369x
7. Pomidory	Y = 108,33 — 6,589x		Y = 66,33 + 3,197x
8. Pozostałe	Y = 101,21 — 5,84x		Y = 107,63 + 3,114x

Analizując powyższe równania dostrzegamy, że na przestrzeni badanych 5-ciu lat występowało zjawisko zmniejszania się powierzchni upraw warzyw. Powierzchnia ogółem zmniejszyła się średniorocznie o 4,763%, co przy stanie wyjściowym 3594 ha w roku 1983 oznacza spadek o 171,2 ha. Tempo spadku powierzchni było zróżnicowane w zależności od uprawy i wynosiło od 0,877% dla kapusty do 11,19% w przypadku kalafiorów. Przyjmując powyższe trendy i dokonując ich ekstrapolacji np. do roku 2000 stwierdzilibyśmy, że powierzchnia pod uprawą warzyw wyniosłaby wtedy 684 ha. Wynika stąd, że planowanie na tej drodze prowadzi do wyników mało prawdopodobnych. Niemniej jednak trzeba mieć świadomość, że jeżeli tendencja z lat 1983-1988 byłaby utrzymana, to taki stan rzeczy zaistniałby w roku 2000.

Korzystniej przedstawiały się trendy obrazujące zmiany w plonowaniu upraw warzywnych. Jedynie w przypadku kapusty i buraków ćwikłowych występowało zmniejszenie się plonów, w pozostałych występował często znaczny (marchew, ogórki) ich wzrost. Przytoczone wskaźniki zmian mogą być przydatne przy ewentualnym planowaniu plonów w niedalekiej perspektywie.

Na skutek nagłego załamania się produkcji na przestrzeni jednego roku nie było możliwe zastosowanie omówionej wyżej metody do określenia przyszłych rozmiarów produkcji sadowniczej.

Zastrzeżenia te nie dotyczą upraw jagodowych, gdzie produkcja (areal, plony) była dość stabilna. Wskazują na to dane zawarte w tabeli 3 i prezentowane niżej równania regresji.

Równania regresji dotyczące:

	arealu lub liczby upraw jagodowych	plonów z 1 ha lub z 1 krzewu
1. Truskawki	Y = 94,78 + 6,406x	Y = 54,11 + 24,546x
2. Maliny	Y = 80,57 + 10,343x	Y = 98,05 — 5,023x
3. Porzeczki	Y = 97,47 + 3,557x	Y = 101,77 + 2,374x
4. Agrest	Y = 101,77 + 2,374x	Y = 108,35 + 2,677x

Zwraca uwagę wzrost powierzchni upraw czy liczby krzewów oraz uzyskiwanych plonów (wyjątek stanowią maliny, gdzie odnotowano średnioroczny spadek plonowania o 5,023%).

W odniesieniu do tej grupy upraw prezentowane obliczenia mogłyby być zastosowane w planowaniu perspektywnym.

Spadkowe tendencje w produkcji warzywniczej i nagle załamanie się produkcji sadowniczej utrudniają planowanie perspektywiczne poprzez ekstrapolację występujących w minionych latach trendów. Sądzić należy, że zmniejszanie się areалу uprawy warzyw gruntowych nie będzie tendencją trwałą, następować też będzie odbudowa produkcji sadowniczej. Pewne przewidywania w tym zakresie prezentowane są w opracowaniach specjalistów z WSOP i Urzędu Wojewódzkiego w Ostrołęce. Przygotowane przez nich w 1988 roku opracowanie jako najpilniejsze zadania na najbliższą przyszłość zakłada odbudowę i modernizację sadów.

Konsekwencją szczegółowo rozpracowanych działań i zamierzeń ma być osiągnięcie w 1995 roku około 3700 ha powierzchni pod warzywami gruntowymi, 2700 ha pod sadami i 600 ha pod uprawami jagodowymi.

Opis	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
1. Truskawki	$Y = 94,78 + 0,200x$							
2. Maliny	$Y = 26,57 + 0,343x$							
3. Porzeczka	$Y = 27,47 + 1,352x$							
4. Jagusta	$Y = 101,75 + 1,374x$							
5. Owoce	$Y = 112,47 + 0,171x$							
6. Pomidory	$Y = 108,77 + 0,297x$							
7. Porzeczka	$Y = 101,21 + 2,82x$							
8. Porzeczka	$Y = 107,03 + 1,117x$							
9. Owoce	$Y = 66,38 + 0,192x$							
10. Owoce	$Y = 107,03 + 1,117x$							